

удосконалення та розвиток. Режим доступу: <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=150>>.

6. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

7. Закон України від 04.07.1996 №273/96-ВР «Про залізничний транспорт» [Електронний ресурс] / Законодавство // Верховна Рада України. Режим доступу: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/273/96-вр>>.

8. Інформація про Українські залізниці [Електронний ресурс] / Залізничний транспорт // Міністрство інфраструктури України. Режим доступу: <<http://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-ukrainski-zalznici.html>>.

9. Результати діяльності Міністерства інфраструктури України за поточний період 2015 року [Електронний ресурс] // Міністрство інфраструктури України. Режим доступу: <<http://mtu.gov.ua/files/%D0%9C%D0%86%D0%A3...pdf>>.

УДК 338.486

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРИБЕРЕЖНИХ ЗОН

ПАВЛЕНКО О.П., к.е.н., доцент,
Одеський державний екологічний
університет

Стаття присвячена визначенню основних засад державного управління прибережними зонами морів. Представлена структура комплексного управління, виділені суб'єкт і об'єкт управління, визначені причини наявних ускладнень функціонування прибережних територій.

Ключові слова: прибережна зона, державне управління, комплексне управління, сталий розвиток.

The article is devoted to defining basic principles of the public administration of seas coastal zone. It is represented the framework of integrated control, pointed out subject and object of management, determined the reasons of existing functioning complications of coastal areas.

Keywords: coastal zone, public administration, integrated management, sustainable development.

Статья посвящена определению основных принципов государственного управления прибрежными зонами морей. Представлена структура комплексного управления, выделены субъект и объект управления, определены причины имеющихся осложнений функционирования прибрежных территорий.

Ключевые слова: прибрежная зона, государственное управление, комплексное управление, устойчивое развитие.

Постановка проблеми. Останніми десятиріччями зростаюча урбанізація, яка характерна не лише для нашої країни, але й для всього світу, обумовлює зміну умов існування людства. І багато в чому ці зміни носять негативний характер. В першу

чергу, до таких змін можна віднести брак продовольства, значне ускладнення виробництва, яке викликає погіршення природного середовища, особливо в містах і міських агломераціях, погіршення, як наслідок, суспільного здоров'я населення. Все це формує високу потребу в рекреації. Безумовно, Україна має можливості для розвитку рекреаційного господарства. Значна частина ресурсів, які мають виняткове природне, історичне, культурне та економічне значення, локалізовані на прибережних територіях, і саме тому ці території з давніх часів приваблювали людей для проживання і діяльності. Але у процесі розвитку виникло серйозне техногенне навантаження, викликане не тільки діяльністю транспорту й великих промислових об'єктів господарювання, але й туризмом, рибальством, вирощуванням аквакультури. Довгі роки основним завданням розвитку прибережної зони було використання економічного потенціалу морів, при якому можливе створення максимальної синергії між групами користувачів із різними інтересами. Традиційна система природокористування та управління нею в прибережних регіонах характеризується надмірною експлуатацією і деградацією прибережних екосистем, призводить до їх виснаження, забруднення, зменшення асиміляційних здібностей, до неможливості використовувати ці території в якості рекреаційних.

Тому розгляд удосконалення засад управління прибережними зонами є доволі актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток рекреаційних територій розглядався багатьма українськими та зарубіжними вченими. Оцінці рекреаційної місткості і природно-рекреаційного потенціалу територій присвячені численні роботи С.А. Генсирука, Л.С. Гриніва, М.І. Долишного, В.С. Кравцова, М.С. Нижник, М.С. Нудельмана і багатьох інших. В той же час дослідження системи управління розвитком прибережних зон Чорного моря все ще не отримали достатнього наукового обґрунтування.

До удосконалення політики і механізмів управління перш за все спонукає стан прибережної смуги морів, який залишається невтішним і визначається, з одного боку, об'єктивними обставинами, з іншого – нераціональною практикою природокористування і розвитку населених пунктів. Це є прямим наслідком недоліків у функціонуванні системи управління, а також прорахунків у прийнятті важливих управлінських рішень.

Метою даного дослідження є формування основних засад державного управління розвитком прибережної зони морів.

Викладення основних результатів. Територія України складає 603,7 тис. км² й відрізняється значною неоднорідністю в розподілі природних умов, ресурсів і населення, що в свою чергу є головною причиною нерівномірного розвитку різних регіонів країни. Саме тому територіальна діяльність є різноплановою. Вона охоплює діяльність промислового (в тому числі й гірничодобувного), сільськогосподарського, транспортного (в тому числі й портового), комунального, будівельного, військового та інших секторів. Останнім часом поряд зі звичними напрямками діяльності (наприклад, містобудуванням), все більш помітними стають розвиток природоохоронних територій, рекреаційної та туристичної індустрії. З огляду на складний комплексний характер використання територій, територіальна діяльність стала складовою частиною державного управління не лише у сфері містобудування, будівництва та комунального господарства, а й в інших сферах.

В цілому прибережна смуга морів являє собою унікальний природно-господарський комплекс, сформований завдяки різноманіттю середовищ (таких, зокрема, як пляжі, лимани, сільськогосподарські угіддя, урбанізовані території, промислові комплекси та ін.), природних умов і ресурсів [1].

В науковій літературі можна зустрітися з багатьма термінами, що характеризують дані території. Так, вживають терміни «приморська зона» [2], «берегова (прибережна) зона» [3], «прибережні райони» [1], «прибережні регіони» [4] тощо. Оскільки, на нашу думку, немає особливих зауважень щодо адекватності застосування цих термінів, ми вирішили зупинитися та використовувати дефініцію «прибережні зони». Прибережна зона є комплексною природно-господарською системою, а тому їй вимагає комплексного підходу до її організації, використання і управління її розвитком.

В той же час треба зазначити, що нераціональне використання земельних ресурсів прибережних зон і відсутність грамотних науково-обґрунтованих управлінських підходів призвели до таких негативних наслідків, як втрата економічно цінних земельних ресурсів; втрата власності (житлових і господарських будівель, об'єктів інфраструктури); зникнення морських і наземних видів тварин і рослин; втрата об'єктів, що мають історичну, культурну та археологічну цінність; обмеження громадського доступу до прибережних ресурсів [4]. Тому перегляд і удосконалення системи управління розвитком прибережної зони є дуже необхідним для країни.

Якщо розглядати прибережні зони як цілісні системи, то в загальному вигляді можна виділити наступні види життєдіяльності: базові види діяльності, пов'язані з забезпечення населення та об'єктів господарювання продовольством, водою та енергією (включаючи їх виробництво та розподіл); соціальні види діяльності, пов'язані з житловим будівництвом, рекреацією та оздоровленням; економічні види діяльності, які включають промисловий розвиток, розвідку та видобування корисних копалин, транспорт; суспільні види діяльності, пов'язані з охороною та збереженням навколишнього природного середовища.

Система державного управління розвитком прибережної зони включає: об'єкт управління (землі та об'єкти загальнодержавної, приватної, комунальної власності та власності місцевих громад); суб'єкти управління (органи законодавчої, виконавчої, судової влади та місцевого самоврядування, установи, організації та підприємства); нормативно-правову базу (закони, законодавчі акти та нормативні документи, що регулюють правовідносини, які склалися при управлінні розвитком та використанням територій); ресурсне забезпечення (людські, майнові, фінансові та інші ресурси, необхідні для розвитку та використання територій) (рис. 1).

Можна виділити певні етапи розвитку практики управління прибережними зонами в Україні як об'єкта наукових досліджень (з початку 1990-х років), об'єкта національної політики (з другої половини 1990-х років) та об'єкта інтегрованого управління (з кінця 1990-х років). Саме на такому підході побудовані проекти Концепції національної політики і стратегії інтегрованого управління прибережною смугою Чорного і Азовського морів України (1997), Концепції закону України «Про природокористування у прибережній смузі Чорного і Азовського морів», окремі положення Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (2001) та проекту Закону України «Про прибережну смугу морів» (2004). Це основні положення законодавчої бази, яка має слугувати основою системи державного управління розвитком прибережних зон.



Рис.1. Структура об'єктів комплексного управління

Якщо акцентувати увагу на економічних методах комплексного управління в прибережній захисній смузі, то перш за все найбільш ефективними слід визнати наступні: впровадження додаткового податку на приватні об'єкти нерухомості в прибережній зоні; компенсаційні виплати суб'єктам, що стимулюють сталий розвиток та відновлення екосистем даних територій; розробка на основі врахування фактору унікальності і впровадження розрахунку втрат і збитків які завдаються під час освоєння прибережних зон; страхування екологічних ризиків; посилення штрафного санкціонування щодо здійснення процесу забудови прибережної зони за відсутності проектної документації; створення окремої методології експертної оцінки земельних ділянок прибережних територій; аналіз чинників інвестиційної привабливості території, та врахування їх під час створення економічного механізму як важеля, що координує використання ресурсів прибережених захисних смуг [4].

Складність природних умов і можливостей прибережних зон з необхідністю вимагає збалансованого підходу до управління використанням цих умов і ресурсів, а з огляду на широкий спектр користувачів – ще й на узгодженість їх планів і дій. В нашій ситуації об'єктом управління є прибережна зона морів, тому першим кроком до інтегрованого управління є інвентаризація прибережної смуги морів – картографування й зонування територій, оцінка природних ресурсів, інвентаризація суб'єктів господарської діяльності, об'єктів забруднення території й акваторії, оцінка потреб і сценаріїв розвитку і т.п. Лише на підставі інвентаризації територій і об'єктів прибережної зони, оцінки сценаріїв розвитку можна сформулювати адекватну мету і цілі та розробити заходи, спрямовані на їх досягнення.

Розглядаючи еволюцію системи управління прибережними смугами, необхідно зазначити, що воно стало невід'ємним елементом політики збалансованого розвитку. У Главі 17 «Порядку денного на XXI століття» [5] сказано: «Кожна прибережна держава повинна розглянути питання про створення або, за необхідністю, зміцнення відповідних механізмів координації ... для комплексного раціонального використання і сталого розвитку прибережних та морських районів і їх ресурсів на місцевому і національному рівнях». Таким чином відбулося планетарне освячення одного з ключових управлінських підходів до використання природних ресурсів прибережних

екосистем – інтегрованого управління прибережними смугами океанів, морів та інших значимих водних об'єктів.

Сьогодні українські прибережні зони перебувають під зростаючим тиском через збільшення вимог їх використання. Актуальними в цьому контексті є підсилення інструментів просторового планування в рамках комплексного управління прибережними зонами і морськими районами за допомогою:

- підготовки пропозиції про морський план використання 12-мильної морської зони Одеської агломерації за участю всіх зацікавлених сторін і відповідно до принципів комплексного управління прибережною смугою, що допоможе розв'язати існуючі й майбутні можливі конфлікти, що ведуть до додаткових інвестицій (планування безпеки), поліпшить стан навколишнього середовища й буде сприяти розвитку туризму (поліпшення якості узбережжя);

- розробку рекомендацій для майбутнього виконання стратегії комплексного управління прибережною смугою і введення морського планування на місцевому, регіональному, національному й міжнародному (Чорноморська Комісія) рівні в Україні;

- поліпшення координації й інтеграції між різними установами, владними структурами й організаціями, відповідальними за комплексне керування прибережними зонами (регіональними, національними, міжнародними).

Висновки. Складність географічних, економічних, демографічних та інших характеристик і особливостей території країни вимагає відповідної системи управління розвитком. Управління починається з аналізу проблеми і стану об'єкту управління.

Цей підхід має обов'язковим при складанні комплексного плану використання прибережних територій. При цьому основна мета комплексного морського управління – це визначення найбільш оптимального вектору сталого розвитку, на основі якого можна максимально ефективно організувати господарську діяльність, що забезпечить збереження і відновлення природно-ресурсного потенціалу.

Список літератури:

1. Формування системи інтегрованого управління морським природокористуванням. Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.08.01 / К.В. Степанова; НАН України. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса: 2005. – 21 с.

2. Студенніков І.В., Дьяков О.А. Інтегроване управління приморською зоною: базові поняття, принципи і значення для сталого розвитку України // Стратегічна панорама. Щоквартальний журнал Ради національної безпеки і оборони України. – Київ, 2005. – № 3. – С. 107-116.

3. Model Law on Sustainable Management of Coastal Zones and European Code of Conduct for Coastal Zones. Committee responsible for the activities of the Council of Europe in the field of biological and landscape diversity. Nature and Environment Series, N 101. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000.

4. Фоменко В.А. Теоретико-концептуальні положення інтегрованого розвитку прибережних територій Азово-Чорноморського регіону / Фоменко В.А. – Економічні інновації. – № 44. – 2011. – С. 304-314.

5. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. – 2-ге вид. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.